

II. évfolyam.

A T E T T

**KÉTHETENKÉNT
MEGJELENŐ LAP,**

SZERKEZTI:

KASSÁK LAJOS.

9

Budapest, 1916. március 5.

Ára 30 fillér.

Viszontelárusítók részére
telefon: 110-17.

9

Tartalom:

- Vajda Imre: Középeurópa (F. Naumann
„Mitteleurópája“ alapján.)
Kassák Lajos: Utazás a végtelenbe (vers)
Rozványi Vilmos: Az uccasöprő (novella)
Georges Duhamel: Kinyilatkoztatás (vers)
Franyó Zoltán fordításában
Reményi József: Séta egy halott körül Lau-
relban (novella)
Komját Aladár: Versek

MŰVÉSZET

- Mácza János: Molnár Ferencz Miráculumáról
Kazmér Ernő: Szemere György: Kis re-
gények

Előfizetési díj:

egész évre 3 kor.
félévre 4 kor.
negyedévre 2 kor.

Felelősszerkesztő és kiadó: KASSÁK LAJOS.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest, V. Sziget-utca 16. I. 14.

KÖZÉPEURÓPA

(FRIEDRICH NAUMANN «MITTELEURÓPÁJA» ALAPJÁN)

Az államok integrációjának Középeurópa révén való felvetődése a háborús lehetőségek közé tartozik. Geografiai egymás-mellettvalóságokat, gazdasági egymásértvalóságokká akar erősíteni, a háboru fegyveres és érzelmi közösségeit, szilárd gazdasági kapcsolatokra akarja átváltani. A középeurópai gondolatnak egyetlen elfogadható koncepcióját Naumann adja, mert a vágyakozásokból kialakuló elméleti konstrukciókon és a légüres térben való elképzeléseken túlhaladva, Középeurópának mint katonai, gazdasági és szociális államszövetségnek képét, céljait, nehézségeit és előnyeit, ha nem is egy tudós logikájával és szavahihetőségével, de egy hívő publicista liraiságával és meggyőződésével megrajzolja. Módszerével nem áll egyedül, mert az eredetiségre való törekvésében, az események mesterséges kiforgatásában, köz-helyekkel váltakozó lírai ömlengéseiben, embertípusainak finomkodó felállításában, gyakran Sombart Wernerre emlékeztett. A vélemények kilengései legyenek bármilyenek: annak, aki közpeurópáért, mint a demokrácia terjedésének biztosítékáért, vagy mint fokozottabb védelmi egység kedvéért lelkesedik, épügy mint annak aki Középeurópával járó állítólagos előnyökért nem akarja feláldozni Európával való anyagi és szellemi cseregazdaságunkat, Naumann koncepcióját kell tüzetes elemzés tárgyává tenni.

A jelen kérdéseinek vizsgálatánál alapgondolata a kedvező háborus mérleg megalapozása. Hisz maga a középeurópai gondolat is háborus termék, a közös „gazdasági börtönben” való elzártságunk hozta létre, védelmi és haladási politikánk diagonálisának együttes irányát. A nemzeti gazdálkodás szabadságának előnyeit sokkal magasabbra értékeli, mint a háboru pusztító hatásait. *„Képzeljük csak el a világgazdaságtól való elzártságunkat egyidejű háboru nélkül, ez azonban csak elméleti gondolat, mert az elzártság azonnal kényszerítene bennünket háboru indítására”*. Feltéve azt, hogy az ellenséges külföld szövetségünket nem annyira védekező, mint inkább támadó oldaláról nézi, a világháboru folytonosságának perspektíváját, hasonló érvelés alapján el tudjuk képzelni. De K. nem csak egyszerű gazdasági szövetségzés, hanem érzelmi egybeolvadás. Szerzőnk hangsúlyozza, hogy K. megteremtéséhez nem elégséges a közös érdekek felismerése, hanem lelki elhatározást kíván, egy különleges közpeurópai intuiciót, melyet szerintünk bátran nevezhetne imperialista intuíciónak is. Ez a középeurópai szentlélek legkifejezettebben Bismarckban ölt testet, ő benne alakul át birodalmi öntudattá. Ebben az időben K. csak még történelmi félgyártmány, az események kohójában izzik, de távol van a népies tömegmozgalmaktól

és kereteit a Napoleon elleni küzdelem adja meg. Megnyilvánulásának formája: az alkudozás, de hiányzik létezésének egyik alapfeltétele a parlamentáris demokrácia. Egy új embertypusnak, kell az új eszme megvalósulásához létrejönni, kit cselekvésre ösztönöz korának fokozódó életritmusa, aki távol van a nemzetköziségtől és egy a birodalmisággal, akinek létrehozásán dolgozott Naumann szerint „*a népiskola, az általános hadkötelezettség, rendőrség, tudomány és szocialista propaganda együtt*“ (109L.) sőt „*ha a világháború mélyebb okait keressük, akkor az angol-német ellenségeskedés szemléleténél, a kapitalista embertypus különböző alapformáinak eltérésére akadunk*“ (104 L.) Ime elérkezett a pillanat, hogy ez az embertypus töprengéseit tettekre váltsa át és a világtörténelem boltozatán megjelenik az új ige: Deutschland in der Welt voran.

A jövő közép-európaija csak átfogó fogalom. Belső magnetizmusát Németország önálló központosító szerepe adja meg: az új közép-európai bolygórendszernek ő a magja. K. el akarja hagyni a többi nemzetek gazdasági és szellemi uszályhordozását. „*Ilyet nem tesz nagy nemzet*“ (170 L.) mondja Naumann, viszont a közép-európai eszme prófétája is szóhoz jut benne „*Inkább kicsinyek és egyedülállók, mint oroszok.*“ (175 L.) Mit nekünk „*a földgömb egyesült államai*“, „*hisz K. világhatalmi helyzetéért játszik*“ (165 L.) és a „*nagyangol építményt kell megingatnunk*“ (191 L.). De viszont K. korántsem akarja, hogy érte nemzeti önállóságunkat és faji öntudatunkat, valamint speciális alkotmányos szervezetünket feláldozzuk. K.-nak Naumann által fogalmazott 12 parancsolata közül, 5 a hadviseléssel, 2 evvel összefüggő problémákkal foglalkozik és csak kettő érinti a szociális kérdéseket. „*Se Porosz- se Magyarország nem fogják történelmi alkotmányos formájukat K. oltáránál letenni.*“ (237 L.) Mi egy katonai és gazdasági szövetséghez csatlakozunk, amely úgy iskolai ügyünket, és nyelvi kérdéseinket, (235 L.) mint bekövetkező választójogi harcainkat (237 L.) előkelő gesztussal érintetlenül kiszolgáltatja belpolitikánknak. Sőt a személyi kérdésekre nézve is megnyugtatót nyújt, mondván „*eszméink kivitele a valóságban ugyanazok kezébe van letéve, akik államainkat eddig is vezették*“ (164 L.) azonkívül „*a gazdasági közösség két főképviseelője mindkét állam hadügy-miniszteriuma lesz*“ (160 L.) a közvetítést az altruizmusokról hirhadt nagy bankok fogják végezni. Ellenszolgáltatásul Naumann idegen forgalmunkat akarja fellendíteni, amikor e sorokkal — amelyekben egy előkelő kereskedelmi utazó minden líraisága benne reszket, — a német turisták figyelmébe ajánlja országunkat „*Vándormadarak vándoroljatok a Kárpátokba, vigyétek magatokkal mandolintokat és huzassatok a cigányokkal*“ (82 L.).

A nemzetiségi kérdés nem fog nehézségeket okozni a közelében, mert K. állítólag ellensége lesz minden meddő germanizálásnak, nem magasabb belátásból kifolyólag, hanem tisztán politikai okokból, az ütköző pontok elkerülése végett. A nemzetiségeknek az egynyelvűséghez való viszonyát, egy titkos tanácsosnak lovához való viszonyához hasonlítja, (84 L.) szerinte a szocializmus sem a régi nemzetközi szocializmus, mert az osztályharc érdekképviseletté olvadt le (32 L.) és a proletáriátus diktatúráját Marx értelmezésében az állam önként elviselt diktatúrája váltotta fel, Bismarck receptje szerint. Naumann szerint az „állam-szocializmus“ (?) óriás lépéseket tett, ami alatt pl. a burgonyakészletek lefoglalását érti, azonkívül a „vállalkozói szociálizmus“ is amelynek értelmét a szabad verseny kiküszöbölése alkotja, végül a szociálista eszmék terjedésére éltetőleg hatott az „élet és halál szociálizmus“ különösen az utóbbi. — Valóságos messiási víziókban jelenik meg előtte Középeurópa. Megszűnnek az érdeellentétek „az agráriusok megegyeznek a szociálistákkal“ és nem a kereslet és kínálat fogja az árakat meghatározni, hanem valami homályos állami szindikátus szervezet. Naumann a szociálizmus elvét a termelő eszközök társadalmosításáról merészen a mai osztályállam kezébe adja és evvel azonosítja. Így a föld hozadék és termelés intenzitását, nem a nagybirtokok megszüntetése révén akarja elérni, vagyis a közösség javára birtokba venni, hanem a többtermelés elveinek alkalmazása révén a földtulajdon jelenlegi keretei között. A szociálizmus nem pusztán termelési, hanem főleg jövedelemelosztási elv és a munkahozadék fokozása nem sokat ér a munkanélküli jövedelem fentartása mellett. Naumann szocializmusa, keresztény szocializmussal súlyosított mérsékelt liberálizmus.

De most.

Túl az ideologusok világán, ott ahol a demokrácia utőere lüktet és ennek optikáján át nézve és nem az imperiálizmus fénytörő prizmáján, Középeurópa mint az angol elzárási tervtől való félelem üldözési mániája, az anyagi és szellemi lövészárrendszer örökös épségben tartása, mint a jövő háborus előkészületeinek gyakorlótere és az imperialista hatalmi képzetek Berlin-Bagdad elhatárolt síkján való tobzódása tűnik fel. Mert nincs választójog, nincs jó iskola, nincs szabadság és nincs európai életnivó Középeurópában. Ám, jóhiszemű tudósok és nagyképű publicisták vigyázzatok mielőtt ide beléptek, mert ugyanaz a felírás tündöklök itt mint Dante poklának kapuja fölött: „Ti akik ide beléptek hagyjatok fel minden reménnyel.“

Vajda Imre

UTAZÁS A VÉGTELENBE

(Viziók egy rémregény olvasása után)

Láttam . . .

*s hogy intem, int ki a lámpa zöld üvegén:**Bomlik a fürtje. Vár . . . De csattan a nyelve parancsa :
s horkan az ágy . . . Már nem is ágy! Nem !!*

ÉRC ÖLE!

Tűz!!!!

*gázgöz, bűz, szelep zenéje rág az idegbe
s hol döglük a város, a barna burába
már rázza a csöndet a sárga szekér . . .*

Rohanás . . .

Jaj!

Hová??

Köd . . .

Száz zug

zegzuga zár.

Szurkol a sár . . . de hátam be nem ér!

Telivér állat

táncol a porba föl, föl a dombra a gép.

S újra csak ucca,

házszög

tört csigasikátor.

*Szédül az agy . . . Ó jaj! . . . Ma szívem az ég közepén
és vérzik az éj, a szél csupa kén . . .
Az elme fonákja fordul a holdra
s lékel a száz foga már . . .*

De semmi !!!

*Most roppan a fék. Szabad ék . . . Előre !
Csak előbbre !! Izzad az érc . . . feslik a férc,
mi kötne halálba.*

*Bóg a szirén . . . Táncol a fény a vetésbe . . .
Húz a horizont . . . Vészre visongat a szél
és fójtja a mellem: nyelvem a holnapot nyalja
s hiába, hogy ajkam csupa vér.*

Hajrá !!!

Végre! A föld! Ringat a föld! Őrzi vad gyerekét!

Árok !!!

Megállunk ???

Hah!!!!!!!

Loccsan a sártemető . . .

*Földob a völgy és nyüjük a hegy taraját:
a motorban 90 HP s a Sátán szive ver.
Csillagok szúrnak . . . Fürdik az árnyam a kúsza mezőn.
Rest jegenyék fehérben futnak elönkbe
s köröttünk száz madárijesztő, kútgém,
falunk tornya, árva boglya karikáz . . .
valahol bús komondorokat öldököl a hold . . .
s mi véresen rohanunk a sárga fényben,
mint Ponson du Terrail vad fantáziájában a rablók
s előttünk is végtelen a tér — — — — —*

Kassák Lajos

AZ UCCASÖPRŐ

(Rozványinak örök hűséggel)

Minden reggelen az ő szomorúsága van legelőbb az uccán, a gyűrött sorsok közül, amikor a hajnali csöndben az úttest szürkése csak imitt-amott van beszórva egy-egy perdita gyűlöbb színével — a Ferencváros felé mind kisebb foltba veszön.

A nap elől zárkózó hajnalkák zilált kórusában, itt-ott hűszesztendő csípő ha riszált, utánalankasztotta szemét, hahogy elvesztett magzatát megismerné csak így anyjamódi, ringó járásáról; mert arról már leszokott, hogy arca kerüljön velük s ráfogadja pökhendi nevetésük gúnyját becsületes ráncokból épült arcára.

— Nem jár ezekkel hálá'sten — És minden reggel, ha a Boráros-tér felől kitört a nap, mintegy imádkozva emelte le előtte lakkos tetejű sipháját — Nem jár velük hála legyen . . .

Évek óta minden hajnalon így meditált ifjúsága drága virágán . . .

Ezen a reggelen gondtalan fütyürészésig szabadult ki ez a megszokott házárdban mindig újra megföldokló fürdőzés. Vidám söprűvel harsogatta a körút piszkos hátát s pipafüstjének kék derűje belekavargott a munkája nyomán köréje verődött pusztító porral. És a monoton tervelgetés szálain, amikor már tétényi kis viskóra is jutott az álmodozásból, benyargalta vérét asszonya mindennapi, tüzes, hajnali bucsuja. Kemény örömmel markolta a söprű nyelét egy arasszal feljebb, s a hajnal első dologójában a vérpezsgető munkától gerince vágyas örömökre lendült. Csak később, mikor a szív már nem birt teljesebb hullámokat dobálni a vonagló idegek borául; gerincében a mozgástól gennyes sebként ragadt el a munka nyúge.

Egy helyen már vagy ötödször zúditotta neki széles ivben söprűjét egy letapadt villamosjegynek s a vacak kis papiros mind erősebben, valami falánk pióca-ként, tapadt a sárra. Hóna alá kapva lándzsa gyanánt a szálak hegyére fordította a söprűt és úgy döfött bele a zavart munka dühével:

— A keserves istenedet! — S bökött fujva. — Még aki kitalált is. — Tombolt dühében és fékről futó szavak köpködtek az egész világot.

Végre a recsegő félívbe feszített vesszők feltépték a szürke utról a sárga bilétát s ahogy egyenesre pattantak, szinte belőlük teremve röpiült ki a napra egy gyémánt fülbevaló s rögtön bomlott fényéletbe kezdett. A nap végtelenből zuhogó sugarait ezer szinnel pompázó, de apró fénykévékre tördelte s gunyos hivalkodással diszította ki velük a szürke köveket.

Az uccasöprő kőbemerediten állt az értetlenség pillanatnyi közönyével egész lényében.

A gyöngy — immár marakodó Lucifer — a fény hangtalan

hahotájával tört bele néhány naphól termett sugarat az uccaseprőben évek óta összekotort nyomor szemébe.

Majd a söprű villámsebesen a magasba nyult, gigászi jelenséggé folytatta a szikár, góthős uccaseprőt s aztán gyors zuhánással, mint valami menekülő csatornapatkányra, lecsapott a gyöngyre, mely hiu pompájában már az egész környéknek csillogott és árulkodott magáról.

— Az istenedet — lihegett a megrökönyödésből magához térülő ember s kicsit meg-megemelve; de keményen leütögetve nyugós robotja készségét, szinte megverte a drágakövet, mint valami szökésben elkapott gyereket.

Soká lihegett a váratlan és emberfeletti izgalomban, mint valami titokzatos istenjelenéskor.

— Kódusnak is lehet egyszer briliántos . . . És a nagy feszültségnek hirtelen nyugalomra kényszerített grimaszával bemosolygott a szívéhez.

A piszkos, lucskos vesszők alatt, egyik-másik alul lévő szátra szikrázó gyűrűket csavart az elnyomott gyémánt; de csak itt-ott, ahol az elzárt nap még éppen fényleni segített.

Az uccaseprő lélekzete lassan visszakapta régi ritmusát s megzsibongott benne néhány percig valami mély biztonságérzet . . .

De már zugott, dübörgött a város, megindult félelmes vérkeringése s a járdákat elöntötte a nagyszerű vér: az ember. Robogó villamosokra zsufolva röpültek munkába az izmos karok, széles vállak és komoly koponyák.

Elbáméskodott rájuk, utánukgondolkozott s keze még egy darabig biztosan fogta le magának a megváltó jószágot. Egyszerre a vonagló lárma alól, mint valami folytogató köd, nagy szomorúság terjengett el rajta és idegeit új remegés láza járta be. Sok-sok homlok cipelte a járdán a maga külön gondját: kiki a magáét. Ettől felelős gyávaság söpörte le szívéről a biztos nyugalmat.

Vére és agya cikázó vitában tört ki.

Kétszer is lehajolt már, hogy felkapja a fülbevalót, de mindig, mintha csak gyomrában a nyomornak valami homályos gögje feszülne meg acélrugóként, visszacsattant a dereka és mohón behajlott ujjai egyenesre ijedtek.

Régi koldusságánál is nyomorultabb lett a pénz előtt.

Amint kiutat keresett önmaga elől, karjának szokatlan ernyedtsége új haragba lökte, a sárga szakaszjeggyel való fölös küzdelemre gondolt, s még sok ilyen megfizetetlenül elpazarolt erőfeszítés emléke szökött be a tudat alá s ott nyegle, esetlen jogéretté sűrűsödött. Lassanként sok mindenért lehetett az övé az a drágakő s mégis úgy érezte magát a suta jogban, mintha új ruhába öltözött volna. Szégyenkező, fejletlen birtokosul, akin mindenki észreveszi az ujat és aljas szerző utakra gondol. Kül-

telki büze nem a ruhán, de egész lényén végigcsurgott a szimatoló orrok emlékezetében.

Most a Baross-ucca felől gondtalan vágtában, ragyogó fekete pompában gummikerekű fogat jött feléje veszett száguldásban. Fekete, de feketeségében is napot vakítóra lakkozott. Látszólag szétzúzható, de raffinált jelenség a rejtett acélszerkezet felett.

Az uccasöprő bamba meredezéssel fogadja tudomásul. Cimpái megremegnek a veszély ösztönével. A fiakker az uttest közepén röpült egyenesen az ő kincsrejtő állomása felé. És nőtt, nőtt félelmes sebességgel. És tündökölt benne az urnő fogaknak zamatos, hófehér nyakával és fölényesen uralkodott benne a taxaméterre nyárspolgári ijedezéssel nem pislogó, az áremelkedésre oda se hederítő ur.

A fejedelmi jelenség részegítő pompájában ünnepeltette magát a nappal, s drágakövei láttán az uccaseprő mohón csapott le a maga kincsére. Esetlen jogérzete dacos, izmos testet öltött. A hölgyön és söprűn ide-oda pattogó tekintet mellett villámgyors ütközet folyt le az ösztönben, a forranó vér idegtörésében: Drágakő! Drágakő! Ott disz és hivalgás! Itt kenyér, tiszta asszony és viskó!

Még meggyávult s egy szelid, de erős ivvel akarta félrehuzni kincsét az utból; de megdöbbsent, hogy az kimarad a laza vesszők alól, kisiklik a napra s akkor vége.

A nyél végét melléhez ejtette, tenyerén ide-oda suhintva nedvet kent szét s haragon forrt, keményhitű marokkal; felvágott fejjel állt, újra leszorítva söprűjét fogglaló gögel.

A lovait erős kézzel kormányzó öntudatos kocsis megszokta már, hogy az utolsó pillanatban ugranak el útjából, az uccaseprők. Ostorát szilajon megpattantotta a sárgák fülén.

A következő pillanatban gránitra csapódva, betépett szájjal, véresre horzsolta innyel métereket csusztak horpadt hasukkal a földet sikálva, a lovak.

A lezuzott ember — tarkóján tompa, kábitó ütést; mellében éles, hasító fájdalmat érzett. Velejét gátjaszakadt árral zuholta a vér. Roppanó akarattal négykézlábra vergődött, elhülyült arc-kifejezéssel előre ejtette a fejét, petyhüdtlen szétesett száján vad émelgésből csurgott a nyála . . . Böffenő dadogással bólongott az idétlen, állati helyzetben.

Tenyerén valami metsző, különvaló fájdalom térítgette észhez. Éles tárgy kinja s hogy legalább ettől megszabaduljon lassan éledő erővel elvonta kezét. Ekkor gyönyörű fénykévék csapódtak a szemébe még térítőbben. Nem tudta, mi az? Csak érezte, hogy nem szabad róla senkinek sem tudni és a fájdalmat okozót bütykös nagy ujjával benyomta a földre a kövek közé.

Dühös, szitkos hangokat hallott, mintha nagy-nagy messzeségben a feje fölött; de nem értett belőle semmit. S most valaki

a vállát cibálta, aztán érezte, hogy ő most feláll s valahonnan még végtelenebb messzeségből áldott, jó meleg sugarak érik egy nagy aranykorongból.

Végre újra belülkerült az életen . . .

És akkor a kocsiiban látott ur orra előtt kaszával belelár-mázott valamit az arcába, a kocsis is káromkodott, de németül és ezért nem értette; a hölgy pedig ijedt lihegéssel, de szána-kozó arccal tovább tündökölt a kocsi belsejében.

Körbe-körbe sok-sok ember gyűlt és egy rendőr furakodott feléje. Ettől reszketni kezdett sirókásra csámborult szájjal mondta meg a nevét és alig tudta, hogy hol lakik? Szánalmat tetézni mondta a feleségét és a gyerekeit is; de azt nem kellett.

Már a fogat is elrobogott s ő csak állt, állt, mignem senkisémm volt már körülötte . . .

Pár perc múlva a dörgő város titáni zajban tört ki, amibe elnyomottan, de monumentális harmoniákkal kondultak bele a szentistván templom harangjai. A boldog dél hire, a nap zenitje volt a nyelvükön! Ugyanekkor logós nyelvvel loholó, izzadt rikancsok visitották a déli kiadások nagybetűs fekete címeit: Megkerültek a dánosi cigányok! Lakatos Róza szenzációs vallomása! Bűnjelek a zsebkendőben! . . .

Asszonyát látta közeledni az ebéddel a nap adakozó aranyával körülszegve szép fején és gömbölyű vállán.

És ez a fény megint rácsavarta lézengő gondolatait az egyre több vérebe, már-már félelmes árukba kerülő gyémántra. Most már eszébe sem jutott, hogy az a másé is lehetett, de irgalmatlan összetörtségében, sebhasító ütésektől elgyávultan lehajolni érte most még lehetetlenebb volt. Hanem már számított rá, majd ha este lesz. Számított és pontos vonalakat húzott képzeletben: lámpavastól tiz lépés balra, kanálistól egy lépés jobbra, két kicsorbult kő között.

A hirdetési oszlop hűsén leültek ebédelni . . . Különösen jól esett most ez az egy-két órai szabadság. Sebeiről régi megszokott magyarázatot adott a sopánkodó asszonymnak; de az asszony könnyére az övé is kiperdült s a jó melegétel egyideig puhának áradozónak tartotta meg a szívét. Nem mondta meg a gyémántot. Minden nyomoruságában és zuzottságában sem tudta érezni ehhez az asszony közét. Majd csak a selyemkendőt, tiszta gyereket, tétényi viskót tudja meg. És erre a meglepető szenvedélyűek sunyi örömeivel gondolt.

Míg ő evett, a felesége főnnyhangon olvasta az ujságot. Óh, a Kis Ujságból kivágott detektivregényekből volt otthon hátborzongató kis bibliotékájuk s ebből lett nyugtalan álmú éjeik sok véres árnyéka! Életoldozgató kulturájuk és alázatos bölcseségük a napihírek-rovatának szálain szövődött.

Ma a dánosi korcsmáros szép menyasszonylányának szo-

moru sorsa volt a lelkükre csavarva. Erről siklott el az uccaseprő révedező lelke bővérű élettelt lányára: ifjusága drága virágára. Uffélre tiprott rózsának látta; az ő szerencsétlen, laza ujjából kihullottnak; elveszett, gyönyörű éveknek.

Az asszony a tudatlan olvasók nyegle szokásával szedte tömbös szavakva az apróban olvasott vérengzést:

— Isten pusztítsa el a nyüves kutyáit . . . Nem félték illet vétkezni . . . Fejbeverték szegénykét! . . .

Az ember gyötrelmekben vergődő szájjal, kis kinok elől nagy önkinzásra éhült, mohó dühvel kidiszította:

— Fejbeverték, mint egy lelketlen állatot! . . .

— És letaglózták . . .

— Letaglózták, óh, ártatlan, fehér báránkámat!

— Lehasították a mellit . . .

— És halálos vér csurgott az éltető tej helyett!

Az asszony habzó dühe előtt már vörösbe futott az egész világ:

— Megbecstelenítették. Megmocskolták azt a szép, szüz-harmatos fiataliságot, azt a fehér, omlós galambot . . .

Az uccaseprő elnyügvé bambán meredt maga elé s mint egy végzetes, fekete litánia köteles szavait mormolta:

— Megbecstelenítették a szép, szüz-harmatos fiataliságot!

Asszonya már csak lihegve tudott olvasni a férdén remegő ujságból s rémüldözésében szinte hazug rongy volt a fehér papiros s már úgy böngészte, mintha valami idegfesztető regényről vagy rémmeséről volna szó:

Trokár Marcsa a kísérő csendörök szemeláttára hirtelen földhöz csapta magát és nyavalyatörést (epilepszia) színlelt; de a derék csendőr azonnal gyanút fogott és nem alaptalanul. Az elvetemült perszóna egy gyűrűt kapart a földbe. Így jutott a nyomozás egy új, terhelő bizonyítékhoz.

— Óh hogy a rosseb esett vóna abba a rafinérozott pofájába. — Csapta össze kezeit a hüledező asszony. — Hát illet?! Epileptikát csinált! — És hüledezése mögött alattomosan örült az új szónak, ami olyan uriasan hangzott. Kétszer is elmondta: epileptika, epileptika . . .

A férfi agya, vére heves lüktetéseiben remegett. Kítátott lélekkel figyelt az asszonyra. Szeme megsötétkedett, szemivein gondolat futkosott, hamar legyürte a türemkedő büntudatot s valami kemény elszánást igyekezett kivésni a ráncokon.

Párja jajongva simogatta ki csipőjét és hazafelé szedelőzködött. Még vacsoráról és gyerekekről dünnyögött bajokat. S az ember arca egyre keményebben mondta a maga dolgát.

Azon a helyen ahol délelőtt leütötték, este maga rogyjon össze — mindenért, ami rongy, szenny és bűn volt az életben:

rúgottságért, arculköpöttségért, kóbor cigányvégzetért. Ott rogyjon össze és kaparja ki az életét.

Asszonya, amint jött, úgy távozott: a nap aranyával telehintve és ő hangtalan boldog békességgel nevetett utána; majd! Majd!

Egész délutánja duhaj, nekifelejtkező hajszálat is észrevevő munkában telt el — a lélek nehéz készülődéseiből lendülő heves mozgásokkal. Éldelte, közelhozta, messzedobta, letisztogatta cifráját a mentő gondolatnak . . . Mért és alkudott joggal és bünnel. Végre annyira kiélte már a nyavalyatörés ötletét, hogy el is nevette magát.

Ettől megdöbben.

Érezte, hogy erejében, egészségében el fogja magát nevetni akkor is — a sorsát kirabló csaló percekben. A rémület fekete szárnyai suhogtak a szeme előtt s dobogó szívvvel gondolt töretlen egészségére.

Kisértetes, fekete lovon meredezett előtte a rendőr a kezdődő alkonyatban s ő feléje ment halálos elszánással, alázatos merészséggel:

— Biztos úr! Maga is szegény ember — mondta, ahogy legmegejtőbbnek gondolta és jobbra balra negélyeskedett fejével mézes ravasz mosollyal és beszélt a gyémántról, az asszonyról, a gyerekekről, az életről és testvéri osztozkodásról és ő nem bánja a felét.

A rendőrnek külön gondja volt a lovával, lehajolt, de nem figyelni, hanem gögösen parancsolni:

— Nézze kend — És a lova piszkára mutatott — Egykettőre söpörje el onnan, mert belelép a feketém; aztán pusztuljon a dolgára!

Foga megcsikordult, de megtette és eloldalgott vert eb módján . . .

A nap már utolsó balladáit énekelte félkegyelmű hiveinek elébe tárakozó szívéhez. Aranyvörös pecsétként lebegett a világ partján, aranyvörös pecsétként utolsó hitelül gyult ki napi munkája fölé, a pázrásba bódított emberek fölé; de útja végén a szédítő város villámhárítói óriás, harmonikus korongját betyárkis, szabályos idomokra szaggatták, véres-vörös foltokba futtaták s mikor a fekete éjszakával halálos csapást akart mérni ezer meg ezer hahotázó fény; apró, gunyos felelet gyult meg hagyatékából és folytatta az életet.

Ezen a napon az uccasöprő is a nap bús farizeusaként fordult annak bukó helye felé s aztán a kincs után indult, mely oly csufolkodva törte apró fényekre a végtelen sugarakat.

— Az enyém! Az Isten verje meg. Az enyém!! — kapaszkodott naptalan lelke a gázfények felé.

Ekkor mintha új életet kezdene; új zúgásba, vonaglásba kezdett a város; áradt az ember és rohant a rikkancs visitva: — Megtalálták a gyűrűt az egyik gyilkosnál! A csárdás sógora megismerte! A cigányok mindent tagadnak! . . .

Sziveszakadón állt meg az ucca legsutább figurája. Egy pillanatba rohant be egész élete s az emberek örjögő, kivétel között cigányokul tomboltak körülötte vérrel lelocsolt arccal; vad bűzök rohasztón csaptak az orrába, látta vérben az asszonyát és lelkéből lelkezett magzatát, ifjusága szüzleányát lehasított emlékel, amint azok vértócsában ugrádozva, elkülönülten, csak egyetlen idegszálon függnék még vissza a régi testhez . . . Vértől . . . Aludt vérből van minden . . .

Bábként elzuhanva még csak egy tompa csapást érzett az arcán . . .

Aztán a nyavalyatörősek szomorú, esetlen csápolásával, arccal a célja felé fordulva, egy helyben úszott a földön . . . Száz lépésre a drágakőtől.

Rozványi Vilmos

KINYILATKOZTATÁS

GEORGE DUHAMEL

A hegy csucs homlokáról
lepattan egy kőtömb,
végiggurul a sziklaredőkön,
mint valami sulyos, megkövesült könnycsepp.
Ha egy pillanatra megáll,
csak azért van, mert nagyobb ugrásra készül;
az elszabadult vad nem fut ily sebesen odujába.
Féktelenül, vadul ugrik
és kiszakítja tövestül
a rekettyéket és fenyőket.

Még a lejtőn álló favágókat is
megborzongatja a rémület
s tagjaikat megdermeszti a félelem,
mialatt jön, rohan az óriás,
kit eadig senkise látott.

Am ezalatt én békés rejtekemben
oly nyugodt vagyok, mint egy süveges sólyom;
bőrömön áttetszik a vér, mit semmi meg nem ljeszt,
mert ismerem a hegyet és a lavinák utját
és tudom, hogy a szikla nem eshet ide.

De meg tudom mutatni lent a mélyben
a fákat, melyeket ledönt
és az embert, kit összezúz.

Franyó Zoltán

SÉTA EGY HALOTT KÖRÜL LAURELBAN

IRTA: REMÉNYI JÓZSEF

Laurel község négyezer lakosságú, Polgárai javarészt farmerek s csak kevés van köztük olyan, aki Delavare államon túl valaha is járt. Az életről Laurelban kevesen tudnak.

A község mayorja, Mr Wilfred Montgomery egy juliusi napon Washingtonban volt, az elnökkel kezefogott s a capitolról meg tudta mondani azt, hogy terjedelmesebb, mint a City Hall Philadelphiában.

— Pedig már az is jö természetes kolossus.

Az ilyen megjegyzés a pipázó vagy gummit rágó farmerek között valóságos felfordulást keltett.

— Gee, kolossus, mi az? — vihogott egy fiatal legény.

— Kolossus . . . hm . . . ez egy nagy épület . . . öt udvara van . . . talán hat is . . . az oszlopai olyan kövérek, mint egy borjas tehénnek a hasa . . . talán még kövérebb . . . mit tudom én . . . nem akartam átölelni . . . well . . . ez az épület olyan magas, hogyha a Charliet ötvenszer egymásra rakjuk, még ennél is magasabb az ilyen kolossus . . . Pedig a Charliet öles legény . . .

A Charlie, aki szintén jelen volt ennél a beszélgetésnél, a Hasting Charlie felszegte a bikanyakát, csakhogy igazolja a polgármester állítását öles voltáról.

— Ereje az van a Charlienak, de esze nincs — mondta Rev. Elijah Future, a methodista pap aki a beszélgetőkhöz csatlakozott.

— A tiszteletes úr mondotta, hogy boldogok a lelki szegények — jegyezte meg Jenny Hastings, a Charlie huga.

— Édes lányom — felelte a pap — neked ilyen nagyszámú férfitársaságban nem volna szabad jelen lenned.

A fiatal leány szőke fejét hátra vetette, mintha a pap megjegyzését így akarná lerázni magáról, aztán elmosolyodott.

— A tiszteletes ur — mondta eltávozóban — mindig prédikál. Elrontja a „good time“-t . . .

— Az én lelkiismeretem nem tiszta, ha erre a lányra nézek — mondta a pap. — A szülei elhanyagolják, tehát nekem kellene foglalkoznom vele. Igaz-e Charlie?

A legény hümmögött.

— A Jenny független . . . independent . . .

— Nem kellett a válaszod — pattant fel Rev. Elijah Future.

— Felelek, ha kérdeznek — okoskodott a legény, akinek ez este valamivel frissebben működött az agya, mint rendszeren.

A polgármester rendreutasította a legényt.

— Fogd be a szádat s a hugodnak mond meg, hogy sokkal rövidebb a szoknyája, semhogy az orrunk alá dörzsölhessen valamit is.

— Igaz — dűnnyögte a többi farmer.

Charlie eltátotta a száját — Well — mondta — ő lány . . .

S vállat vonogatva elment.

— Gentlemen — mondta a pap — fáradjanak el a lakásomra. Kitűnő almaborom van, egy kicsit elszórakozhatunk . . .

— Kaliforniai almából készült a bor? — kérdezte az egyik farmer.

— Abból hát.

— Akkor gyerünk.

S egy tiztagu processió — élén a polgármesterrel — elindult a methodista paphoz kaliforniai almából készült bort inni. Rev. Elijah Future antialkoholista, amit a valóságban gyakorol s aminek a szükségességét a közérdekében a helyi lapban már ki is fejtette.

*

Nyolc órára járt az idő, a levegő forró és nedves volt, úgy hogy a kiejtett szavak is izzadni látszottak. Jenny Hatkins a patak partján sétálgatott Julian Brayleyval, egy philadelphiai egyetemi hallgatóval, aki bátyjának a barátja. Jenny még philadelphiai tartózkodása idején, amikor a College for Nurses tagja volt, találkozott hébe-korba Julian Brayleyval. A fiatalember nem keltette fel az érdeklődését, mert csak a base ballról és egyéb semmitmondó sportról tudott beszélni, habár tetszett neki. Jenny már akkor feltette magában, hogy az életét semmiképen sem fogja haszontalanul eltölteni. Éles és találó megjegyzéseivel csak azokban a körökben szerzett magának barátokat és barátnőket, amelyekben a vele egyvágású izlés uralkodott. Tizennyolc esztendő életéből két évet töltött Philadelphiában s élete egyik legmélyebb öröme az volt, amikor a Pennsylvania Hospitalban fekvő betegnek először kedveskedhetett hideg borogatással. A kórház orvosai kedvelték, mert egyszerűen elmés tudott lenni és természetes módon nyílt és közvetlen. Olykor belevonták őt is a társalgásukba s a kérdéseire amelyekre szakszerű választ várt, szívesen feleltek, a mosolyát pedig úgy fogadták, mint egy szeretetreméltó honoráriumot. Laurelban egy hónap óta tartózkodott édes anyja betegségére való tekintettel, de már nagyon várta az alkalmat, hogy visszautazzék Philadelphiába, megszokott és megszeretett környezetébe. Julian Brayley két nappal azelőtt érkezett meg Oswalddal néhány heti tartózkodásra.

— Hallja, Julian — mondta Jenny — üljünk le a patak partjára, úgy sem lát bennünket senki és lógassuk a lábunkat a vízbe.

Brayleynek tetszett az ajánlat.

Egy bokor mögé ültek, amely eltakarta őket s leszedve magukról a harisnyát és cipőt, a lábukkal pacskolták a vizet.

— Ez jó — mondta a leány és csettintett a nyelvével.

— Jó bizony — ismételte a fiatalember és megcsipte a leány lábát.

— Ezt ne tegye — mondta a leány. — Csak a tisztesség határain belül — tette hozzá fontoskodva.

Elnevette magát.

— Bontsam ki a hajamat?

— Segíthetek?

— Elvégzem magam is.

(Folytatása következik).

1

Eshet már akit töredelem illet :
Elfujta szél az ég alól a földet!

Utószor zizzent fönn az égi nád,
S emide megholt egy világ.

A semmiig szabadult az éjjel :
Nincs már aki lefogja kulcsolt két kezével!

Szemem bugája terhesre betelvén
Nyugszik fejem hegyek könnyörtelenjén.

Volt nekiszántja veszendő rögnék
Téres vállamban a táj ive görbed.

S deltába fogva gonoszat és jót,
Testembe folynak, elfolynak folyók.

Ó minden levőnek kozmikus telje:
Habfutó színekben egy a tömegje!

2

Hová illant a két szemem s ebül
Szerteszert hol bujdokol a lábam?
Az inyemet milyen határban keveri izzé,
Ha kell s ha nem, a föld?

Hegyek ordító döbbenetje torpad!
Menekül a síkság a súlya alól!
Bukfencezik a holt s nem kéri a bérét!
Bomlottan kongat a nap harangja!

Bukfencezik a holt s nem kéri a bérét!
Ide a szememet: nézni akarok!
Ide a számat: inni akarok!
Ide a lábamat: járni akarok!

Kinlódva gyökerbe s föléje szakadtan,
Vizek robogóján s párába szaladtan
A mindenségen át: ó, ki fogja
A testemet egy össze-marokba!

Komját Aladár

M Ū V É S Z E T

MOLNÁR FERENC MIRÁKULUMA

A fehér felhő, Molnár Ferenc háborús darabja a „jó izlésben“ kétségtelenül kiemelkedik a szinpadok „háborús“ terméséből, de így is a szerző tipikus pesti volta és nem megvetendő üzleti érzeke semmivel sem tudott több benső értéket adni nekünk mestertársai aktuális fércmunkáinál. A fehér felhő nem mirákulum — ehez tulságosan hangos — és nem dráma, hanem romantikus mozilátványosság. Amit vártak tőle: a háború emberi lényegét csak itt-ott és csak félve lebbenti elénk egy-egy néha véletlenül elhullajtott mondatban. Annál többször kell azonban elfanyalodnunk a sok szentimentális, háborúsán hangolt idegekre pályázó motívumok láttán. (Igaz: ezek préselik ki a szemekből a darab sikerét.) A szerző tehát itt sem tett egyebet, mint újból bebizonyította előző darabjaiból ösmert otthonosságát a nézők hangulatvilágában. De nem csak azt takarta el A fehér felhővel Molnár, ami a háborúban emberi, hanem karikatúrát csinált abból is, ami magyar benne. Stylizált típusokat adott olyan, gyerekek jó beállításban, mintha a vérző magyar társadalomnak csakugyan az volna a legnagyobb sebe, hogy „dicső vörösördögeink“ nem is a paripa hátáról, mint ahogy azt az iskolás könyvekben tanultuk, hanem a közönséges lövőárokból krisztusodnak bele az ellenfél panganétjába.

Az előadás szokatlanul jó volt. De csak azért, hogy néhány velőig szomorú ember szeméből könyeket csaljon elő egy tormával spékelt ötlet, kár volt a gyönyörű diszletek áráért s a rendező és színészek lelkiismeretes fáradságáért.

Mácza János

SZEMERE GYÖRGY: *Apró regények*

Aki e vaskos kötetet végigolvassa, alighanem nagyon meglepődik: — az a gondolata támad, hogy egy vergődő íróval ismerkedett meg, ki ha leír valamit, mindig különállónak képzelet magát, pedig munkakomplexumát maga az élet olyan definiálhatatlan bizonytalanságokba siklatja át, melyekből csak konfúzusan, céltalanul botorkál-

hatna ki, ha a megfoghatóan közeli valóságok utáni hajszában nem volna kénytelen elérhetetlen távolba hátrálni. Évekkel ezelőtt Szemere György írta meg a legpompásabb magyar egyfelvonásost „A siralomházban“ címmel, de lendületesen induló karrierje azóta teljesen félbeszakadt. Ezt az új kötetét már nagyon nehéz abból a szempontból vizsgálni, hogy az alakok lelkének milyen mélységéből fejlődik fel a tragikus pont, melyből a regény kiindulhat — mert itt egyéniségekről szó sem lehet.

Néhol valami „mélyítést“ kísérelt meg az író, pl.: „A parasztmánás“ban, melyet azonban egy-két szó elmondása után már teljesen ismerünk s amit ezután mond, az csak Mikszáth modorának is unalmas ismétlése.

Szemere György egy évtized óta semmit sem fejlődött, sőt nem is változott. A spiezmalisták kegyét hajhássza, elfojtott erotikumát fügefalevéllal takarja s iskolai konzervativizmusból fejlődött parvenü göggel a közvetlenül előtte járt nemzedék útján botorkál.

Ha egy erősen induló író köteiből fejlődést felmutatni lehetetlen, holott minden tollvonás a fejlődés lehetőségét nyújtja, akkor az író nem talentum s ezen sem ambíció, sem kapkodás nem segít. Az irodalmi differenciálódás minden akadályt ledöntve járja a maga útját s nagy tanulságok adódnak abból, ha egy individuum az irodalmi fejlődés társadalmi és lélektani szükségessége előtt akadályul vágódik el.

Talán igaz az, hogy a régi formákban, a régi harmóniában sok olyan van, melyre fel lehet építeni a mai ember psychéjét is — de akkor legalább a stabilis világnézetű ember helyett egy folyton gondolkodó, törtető, szinte a végtelenbe derülő embert kell beállítani. Az erős ember, az Übermensch, sohasem arisztokrata-paprikajancsi s az irodalom sem mindig pózoló magánügy, műkedvelők időtöltése.

Legalább akkor nem, ha az Atheneum Könyvtár „320—576 oldal terjedelemben nyomtatva egy korona és kilencven fillérért mindenütt“ — még pályaudvarokon is — árusítja.

Kázmér Ernő

